

Proč Evropa stagnuje a Amerika roste

JOSHUA LIVESTRO

Evropští politici potvrdili balíčkem opatření, který představili na zářijovém summitu Evropské unie v Bruselu, neomylně svůj způsob uvažování. Kdykoliv se objeví krize, EU instinktivně volí chybné řešení.

Tentokrát byla na programu pokračující „euroscleróza,“ což je mezi ekonomy vžitě označení pro dlouhodobou neschopnost Evropy vypořádat se s vysokou nezaměstnaností, nízkým ekonomickým růstem a rostoucími rozpočtovými deficity. Zvoleným řešením je další pokus o průmyslovou politiku v nevídaném rozsahu. Během příštích deseti let se má vynaložit 220 miliard euro na výzkum a vývoj a na stavbu mostů a železnic. Evropští politici věří, že tím pomůžou růstu ekonomiky. Podle předsedy Evropské komise Romana Prodiho vytvoří tento evropský „new deal“ na půl milionu pracovních míst a tempo růstu evropské ekonomiky se zvýší o jeden procentní bod.

Evropský new deal připomíná kopii amerického originálu. Jak ovšem ukázal historik Gary Best ve své knize *Pride, Prejudice and Politics*, Rooseveltův *New deal* byl úspěchem nanejvýš co se týče politického marketingu. Po ekonomické stránce znamenal selhání. Svoji protipodnikatelskou rétorikou brzdil soukromou aktivitu. Masivní výdajové programy nikterak nepřispěly k poklesu nezaměstnanosti. Jen prohloubily recesi a průmyslovou výrobu přivedly takřka ke kolapsu. Lze říci, že *New deal* byl pro Ameriku třicátých let špatným *dealem*. Neexistuje jediný důvod domnívat se, že by to mělo v dnešní Evropě dopadnout jinak.

Společný britsko-německo-francouzský

apel na přeměrování veřejných výdajů na investice do výzkumu a vývoje vychází z teze, že pro rozvoj hospodářství jsou investice do vyspělých technologií dobré. To může být pravdou. Chybou je ale domnívat se, že by tyto investice měly být investicemi evropských vlád nebo Evropské komise, které již mnohokrát prokázaly, že neomylně přiznávají podporu neschopným a krachujícím firmám. Např. holandský průmyslový gigant Philips získal během 80. a 90. let jak od Delorsovy Evropské komise tak od řady národních vlád miliardy euro dotací na výzkum a vývoj megachipů, plochých LCD obrazovek a high-definition televizí. Všechny tyto projekty znamenaly pro Philips obchodní neúspěch. Ovšem díky rozsáhlé síti politických kontaktů Philips dál získává masivní dotace a pobídky na další projekty. **Ukazuje se, že než konkurence na volném trhu a znalosti, je v EU důležitější boj o vládní dotace a známosti.**

Místo utrácení času a zdrojů na marné predikce budoucích úspěšných technologií a perspektivních firem a odvětví by se měli evropští politici zaměřit na legislativní změny, které by vytvořily příznivé podnikatelské klima, které netrestá podnikatelské riziko. Místo napodobování chyb Rooseveltovy administrativy 30. let by se měli poučit z úspěchů jiného amerického období - vlády Ronalda Reagana 80. let. Když Reagan zvítězil na začátku r. 1981 ve volbách, převzal stagnující ekonomiku s rostoucí inflací a rostoucí nezaměstnaností, a co je možná nejpodstatnější, převzal zemi, která ztratila téměř veškeré sebevě-

domí. Když po osmi letech opustil úřad, rostla ekonomika sedmý rok v řadě tempem přes 4 procenta a nezaměstnanost se snížila o 16 milionů osob. Jak to dokázal?

Podstata je v tom, že to nedokázal on. Nechal konat obyčejné Američany. Reagan udělal jen to, že osvobodil občany od těžkého břemena vládních zásahů a tím vytvořil příležitosti pro vlastní iniciativu lidí. Tím, že zjednodušil zakládání nových firem a provozování existujících, podpořil podnikatelského ducha. Zásadním snížením daní umožnil lidem, aby si domů odnášeli větší část plodů jejich práce. Skutečné poučení z Reaganovy éry je, že když bude lidem stát za to pracovat, investovat a zakládat nové firmy, budou to dělat. A tím, že to budou dělat, bude ekonomický růst rychlejší a vznikne množství nových pracovních míst, které by nedokázal „vytvořit“ žádný vládní program.

Současný americký prezident George W. Bush si z Reaganovy politiky zajisté poučení vzal. Převzal ekonomiku na pokraji recese, kdy burza klesala takřka volným pádem. Jedním z jeho prvních kroků v úřadě byl balíček snížení daní pro firmy i domácnosti. Dal také jasně najevo, že nehodlá zatížit firmy regulačním a finančním břemenem Kyotského protokolu. Bush samozřejmě udělal také řadu chyb - jako např. uvalení vysokých cel na dovoz oceli a zvýšení zemědělských dotací. Ovšem jeho rozhodnutí dát lidem větší motivaci k práci a investování se nyní po třech letech začíná vyplácet. Poslední čísla hovoří o meziročním růstu HDP za třetí čtvrtletí ve výši 7,2 % a o poklesu nezaměstnanosti o 120 tisíc osob za uplynulý měsíc, ukazují, že Bush udělal dobře, když věřil v iniciativu jednotlivců.

Evropská hospodářská mizérie bude mezitím, jak se zdá, pokračovat. HDP eurozóny nadále klesá a vyhlídka na obnovení růstu je v nedohlednu. Stavění mostů a dotování vybraných firem není cesta jak z toho ven. Dokud se evropští politici nepoučí s Rooseveltových chyb a Reaganových úspěchů, aby začali důvěřovat ve spontánní aktivitu lidí, které reprezentují, evropská stagnace bude pokračovat.

Autor je zakladatelem holandského konzervativního think tanku Edmund Burke Foundation. Článek vyšel původně anglicky na www.techcentralstation.cz.

Přeložil Petr Mach.

Studujete VŠE?

zapište si

MTP419 „Evropská měnová integrace“

Celoškolky volně volitelný (2 kred.)

přednáší od příštího semestru

Petr Mach, PhD.

...Měnová integrace a desintegrace v historii / Teorie optimální měnové oblasti / dělení výnosu z emise peněz v eurozóně / problémy „Paktu stability“ / Přínosy a náklady zavedení eura...

více na www.petrmach.cz

Může nás stát pojistit?

DALIBOR ROHÁČ

Značný počet státních či kvazi-státních institucí v Čechách i ve světě se honosí názvem „pojišťovna.“ Příkladem jsou zdravotní pojišťovny navázané na činnost příslušných ministerstev a participujících na státním přerozdělování. Celá řada dalších činností státu si přisvojila název „pojištění.“ Je však otázkou, nakolik je možné nazývat tyto instituce „pojišťovnami“ a předmět jejich činnosti „pojištěním.“ K zodpovězení této otázky je třeba si uvědomit, co může a co nemůže být předmětem pojištění a zda činnost státních či kvazi-státních pojišťoven tyto podmínky splňuje. Aniž bychom vyslovovali o těchto institucích a činnostech etické soudy, ukážeme si, jaký je jejich charakter a zda je na místě označovat je jako „pojišťovny“ a „pojištění.“

Pojištění v sobě vždy nese přerozdělování majetku. Aby bylo možné pojištění provozovat rentabilním způsobem, je nezbytné, aby existovala znalost o výskytu pojistné události v příslušné skupině pojištěných. Spolu s tím je však nezbytné, aby neexistovala možnost předem odhadnout, kdo se ze skupiny pojištěných stane obětí pojistné události a komu bude vypláceno pojistné. Kdyby tomu bylo naopak, tj. kdyby bylo možné odhadnout, kdo se pravděpodobně stane obětí pojistné události, tak by výsledkem bylo *systematické a předvídatelné* přerozdělení bohatství. Takového přerozdělování by se pochopitelně nechťeli zúčastňovat ti, kteří by na něj dopláceli. Z tohoto důvodu by v tržních podmínkách existovala stále dokonalejší a rafinovanější diskriminace a vytváření podskupin, v rámci kterých by bylo riziko homogenní. Takto by různí lidé vystavení různým stupňům rizika pochopitelně platili (a v mnoha oblastech komerčního pojištění také dnes platí) za své pojištění různé částky. Kritéria diskriminace by byla a jsou různá. Pojištění jinak stejného domu proti explozi je asi jiné v iráckém Tikritu než v Ostravě. Kromě geografických faktorů by pochopitelně na svobodném trhu kupř. se zdravotním pojištěním existovala diskriminace podle biologických či genetických faktorů (existují způsoby jak odhadnout z genetické informace zvýšené riziko výskytu různých chorob) či podle chování (alkoholici, narkomani, kuřáci či promiskuitní homosexuálové se zřejmě vystavují vyššímu počtu zdravotních rizik než jiné části populace). Existence konkurence by pojišťovny nutila k stále přesnějšímu „poolování“ rizika a k stále preciznější diskriminaci, pokud by to umožňovalo nabízet nižší pojistné pro méně rizikové skupiny a získat tak výhodu oproti ostatním pojišťovnám.

Je zjevné, že jediným možným předmětem pojištění - rizikem - jsou náhodné a nepředvídatelné události. Nikdo by nebyl schopný nabízet pojištění proti událostem, nad kterými mají pojištěnci částečnou nebo plnou kontrolu. V takovém případě

by totiž docházelo k morálnímu hazardu, kdy by pojištění schválně vyvolávali výskyt takovéto události, aby se jim dostalo pojistného plnění. Neexistoval by ani žádný důvod pro to, aby se pojišťovali lidé, jejichž záměrem by nebylo vyvolání této události. V důsledku toho by se přerozdělování, které v rámci pojištění existuje, ukázalo když ne nemožným, tak alespoň nerentabilním. Nikdo by pravděpodobně nebyl ochotný pojistit nikoho proti sebevraždě, obchodní ztrátě nebo nezaměstnanosti, protože právě to jsou události, nad jejichž výskytem má každý člověk když ne plnou, tak rozhodně částečnou kontrolu.

Podíváme-li se na činnost různých státních či polostátních pojišťoven, musí nás zarazit dvě věci. Za prvé, placení pojistného je povinné, a za druhé, pojišťuje se často proti jinak nepojišitelným událostem.

Nemá snad smysl hovořit o činnosti Správy sociálního zabezpečení (sociální pojišťovny), průběžný důchodový systém nemá totiž s pojištěním společného vůbec nic. Nejenže stáří nemá charakter nehody, ale činnost důchodového systému ani nijak nepřispívá ke krytí této události - vytváří jen účet pro budoucí daňové poplatníky. Není proto divu, že účast je povinná - nikdo se zdravým rozumem by do takovéto hry neinvestoval ani korunu.

V případě „pojištění“ proti nezaměstnanosti je situace podobná. Je sice pravdou, že v mnoha případech se zaměstnanci skutečně ocitnou na ulici bez vlastního přičinění, ale pravdou také je, že tomu může být i naopak. Proto toto pojištění nemůže vykonávat *náhodné* přerozdělování majetku. Naopak, přerozdělení je *systematické* od těch, kteří pracují k nezaměstnaným (a to i k těm, kteří jsou nezaměstnaní vlastním přičiněním). Opět není těžké si uvědomit, že v případě, že by toto „pojištění“ bylo dobrovolné, odmítali by se na něm účastnit ti, kteří dnes pracují a platí své „pojistné.“ Nebylo by tedy možné *systematicky* podporovat nezaměstnané formou „pojištění,“ jehož důsledkem je jen vyšší počet nezaměstnaných.

Stejný je případ „pojištění“ bankovních vkladů. To, že vložím peníze do nekompetentní banky je výhradně mým osobním rozhodnutím a nikoliv nehodou, jejíž vznik nemohu ovlivnit. Státní pojištění bankovních vkladů vede jen k nižší ostražitosti zákazníků a morálnímu hazardu, na který doplácíte ti zodpovědnější z nás.

Jak je tomu ale v případě zdravotního pojištění? Je pravdou, že část zdravotních problémů je pojistitelných jako riziko, rozhodně ale ne všechny. Možnost, že se stanu alkoholikem a budu potřebovat intenzivní protialkoholickou kúru je něčím, co je plně výsledkem mého vědomého jednání. „Riziko,“ že začnu brát heroin a bude nutné mě léčit, je též čímsi, co mohu ovlivnit

jen já. Ani možnost, že dostanu AIDS v důsledku divokého sexuálního života není nehodou, nezávislou na mých rozhodnutích. Otázkou může být, do jaké míry by takováto rizika byla vůbec pojistitelná a do jaké míry by se odrazila na zvýšeném pojistném pro tyto skupiny zákazníků. Ať je tomu jakkoliv, je nemyslitelné, aby tito jedinci na svobodném trhu se zdravotním pojištěním byli pojišťováni za stejných podmínek jako jedinci vystavovaní nižším rizikům.

Jak jsme již uvedli, lze si představit, že na poli zdravotního pojištění by konkurence vedla k diskriminaci. Kromě diskriminace podle geografických faktorů, věku či genetických dispozic by hlavním důvodem diskriminace bylo chování. Kuřáci, promiskuitní homosexuálové či hédonisté jsou svým chováním objektivně vystaveni vyšším zdravotním rizikům. Fakt, že jsou v současném zdravotním pojištění hozeni do jednoho „poolu“ s nekuřáky, heterosexuály žijícími v manželstvích a lidmi žijícími střídavým životem, vede k tomu, že jedni jsou nuceni nedobrovolně platit za odstraňování následků činnosti druhých.

Proto i v oblasti zdravotního pojištění vede finanční podpora nezodpovědnosti k jejímu nárůstu. Důsledkem toho je, že máme více alkoholiků, více narkomanů a více nemocných AIDS, než bychom měli jinak. Spolu s nárůstem nezodpovědného chování a jeho následky v podobě zdravotních problémů roste i poptávka po zdravotnických službách. To je dále umocněno faktem, že samotná zdravotní péče je „zadarmo,“ což vede k jejímu permanentnímu nedostatku. Není překvapující, že státní logika vede v případě nedostatku nikoliv k nárůstu cen, ale k přidělovému systému. Vytvářejí se seznamy nezbytných a méně nezbytných úkonů a léků. Nové, experimentální úkony se prakticky nevykonávají (nejsou na seznamu). Může to znít strašidelně, ale existence takového systému ve světě ekonomické vzácnosti vede v konečném důsledku k tomu, že je to stát a pracovníci ministerstva zdravotnictví, kdo rozhodují o tom, kdo z nemocných přežije a kdo zemře. Na tomto mohou jen těžko něco změnit reformy, které jen zavádějí nové seznamy výkonů a léků a snaží se o lepší plánování a o hru na trh.

Tento článek měl ambici vyjasnit pojem pojištění, a proto nehodnotí státní působení v oblasti pojištění jako „dobré“ či „špatné.“ Ukazuje jen, jaké jsou jeho nevyhnutelné důsledky. I když jsme dosud žádný hodnotový soud o státním „pojišťování“ nevyslovili, domníváme se, že neexistuje smysluplný etický systém, který by umožnil vyslovit soud v jeho prospěch.

Dalibor Roháč studuje ekonomii na FSV UK v Praze a pracuje ve slovenském Institutu pre slobodnú spoločnosť

Výroky měsíce

„Pohlavní solidarita“ v EU

„Je to přelomový návrh, který zavede pohlavní solidaritu v evropské společnosti,“ komentovala komisařka EU pro zaměstnanost a sociální záležitosti Anna Diamantopoulousová nový návrh Evropské komise, který by zakázal stanovovat pojištění s přihlédnutím k pohlaví klienta (tisková zpráva Evropské komise IP/03/1501). Návrh bude schvalovat Rada ministrů, zatím se pro jeho schválení vyžaduje jednomyslnost. Bude-li návrh přijat před naším vstupem, jsme zavázáni se mu podřídit. Návrh zakazuje diskriminaci podle pohlaví explicitně v pojištění a obecně ve všech nabízených službách a zboží. Výjimku umožňuje např. pro bazény, které budou moci i nadále nabízet

v určité hodiny vstup pouze pro ženy nebo pouze pro muže, povoleny mají být i rozdílné ceny pro muže a ženy u kadeřníka.

Eurohujerství ČR

„My přejímáme přesně tu legislativu, kterou má unie, nic víc po našich potravinářích nechceme ... My nepřejímáme praxi unie, ale její legislativu. Jestli tyto předpisy někdo v unii nedodrží, to už je jiná věc,“ uvedl na námitku, že je naše veterinární správa přísnější než veterinární správy v EU, Josef Holejšovský, ředitel Státní veterinární správy, která nařídila na základě legislativy EU utratit za poslední měsíc stovky zdravých zvířat. (HN 27.11.2003) Nejenže členské státy nevyžadují striktní plnění platné legislativy EU, kterou již za-

hrnuly do svého práva, ale, jak ukazuje graf, desítky směrnic schválených Radou ministrů dokonce národní parlamenty členských zemí vůbec nezačlenily do národní legislativy. Největším hříšníkem je Německo. Po přistupujících zemích se vyžaduje, aby implementovaly veškeré schválené směrnice.

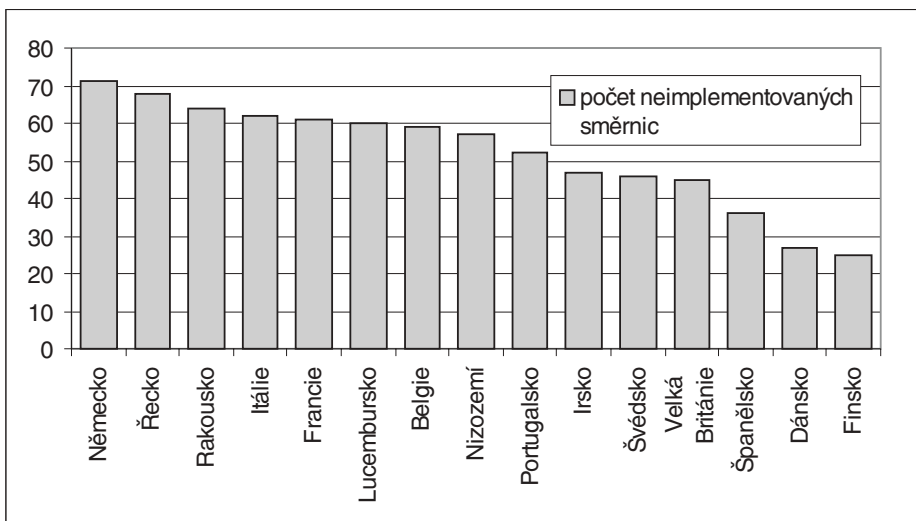
Škoda, že se Verheugen snažil

„Jestli takto hodlá Polsko zahájit své členství, lituji, že jsem se tolik zasazoval o jejich přijetí do EU,“ uvedl německý komisař EU pro rozšíření Günter Verheugen (www.EUobserver.com, 25. 11. 2003). Podle EUobserveru takto Verheugen reagoval na skutečnost, že Polsko při jednáních o návrhu evropské ústavy trvá na hlasovacích pravidlech v Radě EU tak, jak byla vyjednána ve Smlouvě o přistoupení. Nová pravidla obsažená v návrhu euroústavy při hlasování zvyšují váhu Německa a snižují váhu Polska. Snižují také váhu České republiky, ale náš ministr zahraniční si to nemyslí.

Relativita Paktu stability

„Bylo by ideální, kdyby se Pakt stability dodržoval absolutně. Hospodářská situace v Německu a Francii to ale neumožňuje. Bylo by proto hloupé trvat na striktním dodržování paktu. Mělo by ale být jedno, zda se při porušení paktu jedná o velkou ekonomiku jako je německá nebo o malou, jakou je česká,“ uvedl ministr financí Bohuslav Sobotka (HN 26. 11. 2003) v reakci na hlasování v Radě EU, kdy se podařilo Francii a Německu přehlasovat uvalení sankcí na ně za nedodržování limitu rozpočtového deficitu. Hluboký deficit umožňuje Francii a Německu financovat velkou část veřejných výdajů tištěním eur, na které ve vyšší inflaci doplácí zejména ty členské státy, které pakt dodržují.

Nedodržování pravidel v EU

Obrázek ukazuje, kolik platných směrnic EU jednotlivé země k 31.10.2003 nezačlenily do své legislativy, ačkoliv měly být do daného termínu začleněny. Zdroj: Evropská komise

Recenze

Následující řádky jsou věnovány jedné sice útlé, ale zato inspirativní knížce jejíž název by česky zněl *Studentův průvodce po ekonomii*. Autorem je Paul Heyne známý zejména knihou *The Economic Way of Thinking*, která je dnes vydávána už v 10. vydání. Český překlad (Ekonomický styl myšlení, VŠE v Praze, 1991) byl po roce 1989 první moderní učebnicí ekonomie v češtině, představující alternativu ke standardní ekonomické učebnici Paula Samuelsona a Williama Nordhause (*Ekonomie*, Svoboda, Praha, 1991).

Kniha *A Student's Guide to Economics* (elektronicky dostupná na <http://www.collegeguide.org>), vydaná posmrtně, dosud česky nevyšla, byť by šlo jistě o záslužný po-

čin. Na 61 stranách (včetně doslovu profesora ekonomie Thomase DiLorenza) je přehledně popsán vývoj ekonomického myšlení ne jako historický proces, ale jako kontinuální vývoj lidského myšlení, snažící se odkrýt záhady lidského jednání, a to nejen v ekonomické rovině, ale i s přesahy do dalších lidských činností (např. činnost vlády založené na demokratických principech). Jednotlivé kapitoly jsou proloženy krátkými biografii vybraných představitelů ekonomické vědy (od A. Smithe přes K. Mengera až k M. Friedmanovi).

Hned v úvodu nás autor provokuje otázkami typu co je ekonomie a co od ní můžeme očekávat a sám dodává, že ekonomie neříká, jak pěstovat pšenici, ale za-

bývá se pouze vybranými aspekty její produkce, distribuce a spotřeby. První kapitola je věnovaná počátkům moderní ekonomie, která začíná vydáním Smithova Bohatství národů a hledáním příčin ekonomického růstu. V druhé kapitole se zabývá reformulací ekonomické teorie a jejího odklonu od politické ekonomie k ekonomii. K tomu došlo spojením tří pohledů: 1) vzájemné podmíněnosti (tedy všechno souvisí se vším), 2) subjektivního hodnocení (ceny neexistují jako objektivně daný faktor, ale jako náklady příležitosti každého jednotlivce), a 3) marginalismu (hodnota věcí závisí na konkrétní situaci a na užítku další přidané jednotky). Dále se zabývá příčinami růstu

oboru makroekonomie v souvislosti s hospodářskou krizí 30. let a následného „znovuobjevení“ mikroekonomie zejména v souvislosti s krizí 70. let minulého století.

Reformulace ekonomické teorie na konci 19. století se projevila v důrazu na efektivitu a ekonomický proces, zatímco klasická ekonomie se zaměřovala na problém růstu a směny. Otázka problematiky vzácnosti zdrojů se stala základem ekonomického zkoumání. Maximální efektivita je dosaženo, když jsou všechny zdroje alokovány mezi alternativními způsoby využití tak, že žádnou realokaci zdrojů nemůže dojít ke zvýšení čisté hodnoty užitých zdrojů. Přesvědčení o nutnosti řízené alokace zdrojů vedlo k ospravedlnění státních zásahů v ekonomice. Konzistentní kritiku takového vývoje ekonomie podali James Buchanan, který varoval před kritériem efektivity, jež nás může dovést až k despotii a F. A. Hayek, který na problematice využití rozptýlených informací ve společnosti ukazoval praktickou nemožnost rozhodovat z jednoho centra.

Celá jedna kapitola je věnována problematice vztahu mezi trhem, na kterém existuje možnost výběru, resp. možnost ho opustit a politikou, kde hlasováním, resp.

argumentací lze řešit obecné problémy určitých společností, neboť opuštění takové společnosti je nákladné a lidsky často těžko uskutečnitelné řešení.

Za povšimnutí stojí myšlenka, že vztahy na trhu nejsou méně morální nebo sobecké než netržní vztahy, ale jsou více neosobní. Navazující kapitola reaguje na kritiku tržní ekonomiky, která údajně opomíjí problematiku sociální spravedlnosti. Autorova odpověď zní: „Zeptejte se sami sebe, zda odmítnutí tržního systému ve 20. století přineslo více sociální spravedlnosti.“

Autor se dotýká i problému růstu bohatství v bývalých koloniích po 2. světové válce a vysvětluje, proč přenesením tržních modelů z vyspělých zemí k tomuto růstu nedošlo. Překážkou jsou zejména nedostatečné znalosti lidí a chatrné instituce (zejména mizivá garance vlastnických práv). Dalším tématem je vztah teorie a empirických studií v moderní ekonomii a z toho plynoucí nutnost zvládnout matematické nástroje, pokud se chceme ekonomii věno-

vat důsledně. Matematický aparát je totiž nezbytný pro pochopení odborné diskuse ekonomické komunity a článků v renomovaných ekonomických časopisech.

Pro diskusi o přínosu ekonomie odkazují čtenáře na klasické dílo James Buchanan: *What Should Economists Do?* a novější Daniel B. Klein (ed.): *What Do Economists Contribute?* Další knihou, která nenásilnou a nematematizující formou představuje ekonomii, je kniha H. Hazlitta: *Economics in One Lesson* (česky *Ekonomie v jedné lekci*, Praha 1999).

Kromě „neekonomů“ by si knížku měli přečíst zejména začínající studenti ekonomie a ekonomové, pro které ekonomie představuje pouze řešení modelových situací a interpretaci statistických údajů.

A Student's Guide to Economics. Autor: Paul Heyne (1931-2000). Vydal: ISI Books, 2000, ISBN 1882926447.

Autor recenze Tomáš Říčka je právník, vyučuje ekonomickou analýzu práva na VŠE

PŘEDPLATNÉ

**ZAUJAL VÁS ČASOPIS
LAISSEZ FAIRE?**

**PŘEDPLAŤTE SI
JEJ ZA 100 Kč**

Předplatné zahrnuje zaslání deseti čísel LF ročně každý měsíc kromě července a srpna.

Kontaktujte Petra Macha:

Tel.: 603 228 753 • Email: machpetr@iol.cz

Úsilí časopisu Laissez Faire, který s omezenými soukromými zdroji pravdivě informuje o evropské integraci a bojuje s vládní propagandou za vstup do EU financovanou z peněz daňových poplatníků, má moji velkou podporu. John Laughland,

autor knihy *Znečištěný pramen: nedemokratické počátky Evropské ideje*

Laissez-Faire, měsíčník pro svobodu jednotlivce. Čte se [lese-fér]. Vydává: občanské sdružení Laissez Faire. Adresa: Bozděchova 8, 150 00 Praha 5. Tel.: 603 228 753, machpetr@iol.cz (Petr Mach), tjirsa@centrum.cz (Tomáš Jirsa). Internetový archiv: www.petrmach.cz/lf. Číslo účtu: 1011153517/5500. Náměty, články, reakce, zájem o předplatné, zájem o inzerci uvádějte na výše uvedený kontakt. Registrace MK 8183. ISSN 1212-8597